

IN MEMORIAM

AKADEMIK PROF. DR. BRANISLAV ĐURĐEV

1908–1993

Izteкло se je življenje ene najmarkantnejših osebnosti povojnih jugoslovanskih zgodovinarjev. Akademik Branislav Đurđev je odšel tiho, skoraj neopazno. Bil je entuziast, ustvarjalec, iskalec znanstvene resnice, odličan organizator in predvsem Človek. Za njim je ostalo bogato znanstveno in publicistično delo.

Branislav Đurđev se je rodil 4. avgusta 1908 v Sremskih Karlovcih. Zgodovino in orientalno filologijo je študiral na Filozofski fakulteti Univerze v Beogradu, kjer je tudi diplomiral leta 1934. Kot odličan poznavalec turškega jezika je bil kmalu vključen v ekipo orientalistov, ki je začela že pred drugo svetovno vojno sistematično zbirati arhivsko gradivo v turških arhivih, predvsem v carigraskem arhivu Predsedništva vlade. To delo je nadaljeval tudi po drugi svetovni vojni. Po njegovi zaslugi je nastala neprecenljiva in izredno bogata zbirka mikrofilmanega turškega arhivskega gradiva. Šele na podlagi tega gradiva je bilo možno prevrednotiti mnoge pojave v zgodovini južnoslovanskih narodov pod turško oblastjo. Kmalu po začetku vojne v Bosni je pri nekem napadu agresorja na Sarajevo topovska granata zadela hišo, v kateri je imel svoj sedež *Orientalni institut*. Pogoreli sta dragocena biblioteka in arhiv skupaj z dragoceno zbirko mikrofilmov. Uničeno je dolgoletno in požrtvovalno delo bosenskih turkologov in še posebej Branislava Đurđeva.

Branislav Đurđev je najplodnejši del svojega življenja preživel v Srajevu, skoraj štirideset let. Najprej je delal v orientalnem oddelku *Zemaljskega muzeja* v Sarajevu. Leta 1950 pa je bil eden od pobudnikov ustanovitve samostojnega *Orientalnega instituta* in postal njegov prvi direktor. Na tem mestu je bil vse do leta 1965. Pod njegovim vodstvom je postal inštitut ugledna znanstvena in raziskovalna ustanova, priznana doma in po svetu. Bil je prvi urednik odmevne revije *Prilozi za orijentalnu filologiju* ter pobudnik izdajanja turških virov v seriji *Monumenta turcica* (o *Orientalnem institutu* in njegovih publikacijah sem napisal več poročil v *Zgodovinskem časopisu* in *Naših razgledih*). Veliko skrb je posvetil vzgoji mladih orientalistov, zgodovinarjev in jezikoslovcev. Po njegovi zaslugi sem bil dve leti (1954–1956) na specializaciji v *Orientalnem institutu* v Sarajevu. Kot mentor me je vpeljal v probleme razvoja osmanske države ter mi pri študiju nudil vso pomoč. Hvaležen sem mu za njegovo naklonjenost.

Od ustanovitve univerze v Sarajevu je za *Filozofski fakulteti* predaval turško obdobje v zgodovini jugoslovanskih narodov. Njegova predavanja so bila zanimiva in življenjska. Po ustanovitvi *Akademije nauka i umjetnosti BiH* je bil izbran za prvega predsednika. *SAZU* pa ga je imenovala za zunanjega člana.

Po upokojitvi leta 1979 se je vrnil v ožjo domovino, v Novi Sad. Toda Sarajevo mu je tako priraslo k srcu, da ni mogel živeti brez tistega vzdušja, ki ga je nudilo sarajevsko okolje. Zato se je čez nekaj let ponovno vrnil med Sarajlijce. Leta 1992 je doživel vojno. Sklenil je, da ostane v Sarajevu, kjer naj bi delil s someščani kruto usodo, ki jo je Sarajevu namenil napadalec. Dolgo je vztrajal na strani trpečega sarajevskega ljudstva. Težko bolnega so s pomočjo *UNPROFOR*-ja preselili v Novi Sad, kjer je odmaknjen od vojne vihre in zanj nerazumljenega dogajanja jugoslovanske krize v tihoti in osami umrl aprila 1993.

Z raznovrstnimi temami je bil prisoten v znanstvenem življenju na področju orientalistike in zgodovine južnoslovanskih narodov v času turške oblasti. Na osnovi turškega arhivskega gradiva je opravil nova temeljna raziskovanja in ponudil nove, izvirne poglede na mnoga zgodovinska vprašanja osmansko-turškega obdobja.

Za seboj je pustil viden pečat v razvoju jugoslovanske orientalistike in zgodovine. Odpiral je nove in nove teme in dajal spodbude za prevrednotenje nekaterih zastarelih pogledov na razvoj osmanske države in njenega sistema. Med posebno odmevne raziskave in rezultate znanstvenega dela Branislava Đurđeva spadajo študije o socialnem in razrednem značaju osmanskega fevdalizma s posebnim ozirom na vprašanje lastnine, nato o položaju posameznih družbenih razredov v času procesa osmanskega osvajanja Balkana in utrditve osmanske oblasti. Proučeval je vključevanje krščanskih spahij in vlaških knezov v osmanski fevdalni sistem ter se ukvarjal z vlogo vlahov v procesu kolonizacije. Posebno pozornost je posvetil študiju vloge srbske cerkve v času Nemanjičev in v času osmanske vladavine, ko je srbska cerkev sicer obdržala značaj fevdalne organizacije, bila pa eden najpomembnejših čuvarjev kulturne in moralne kontinuitete srbskega naroda. Med najob-

sežnejše in najpomembnejša dela Branislava Đurđeva spadajo študije o položaju Črne gore v času osmanske oblasti, v katerih je opozoril na nesprejemljivost dotedanjih romantičnih pojmovanj v zgodovinopisju. Velik delež odpade na Branislava Đurđeva pri pisanju mnogih poglavij iz turškega obdobja v II. delu *Zgodovine narodov Jugoslavije* (DZS, Ljubljana 1959). Velika je tudi zasluga B. Đurđeva, da je bilo veliko turškega arhivskega gradiva (kanun-name, defterji) objavljeno. Veliko kritičnih izdaj virov je pripravil sam ali s sodelavci, za mnoge izdaje je bil pobudnik. Proti koncu znanstvene kariere se je začel s strastnim pristopom ukvarjati s teorijo zgodovine. Bolj ali manj uspešno pa se je spopadel s teorijo marksizma in kritično obravnaval teze mnogih postmarksistov. Bil je aktiven udeleženec na mnogih znanstvenih in strokovnih posvetih, kongresih, simpozijih in okroglih mizah s področja zgodovine tako doma kot v tujini. Znan je bil predvsem zaradi ostrih polemičnih prispevkov, zato bo ostal v spominu sodobnikov kot zanimiva pa tudi kontroverzna osebnost.

Od 5. do 9. decembra 1972 je bil Branislav Đurđev gost oddelka za zgodovino ljubljanske *Filozofske fakultete*. Za študente je imel dvoje zanimivih predavanj: o položaju srbske cerkve in o nastanku črnogorskih plemen. Na članskem sestanku *Zgodovinskega društva za Slovenijo* pa je številne poslušalce pritegnil s svojimi pogledi na razvoj »družbenih formacij« v posameznih zgodovinskih obdobjih. V *Zgodovinskem časopisu* je objavil le en prispevek, o nastanku brdskih, črnogorskih in hercegovskih plemen v *Zwitterjevem zborniku* (ZČ XIX–XX, 1966, str. 187–195).

Zelo rad je Branislav Đurđev sodeloval s slovenskimi zgodovinarji pri raznih akcijah. Skupaj z akademikoma dr. Jorjo Tadićem in dr. Bogom Grafenauerjem je sestavljal ožjo redakcijo pri pripravi II. knjige *Zgodovine narodov Jugoslavije* (od začetka XVI. do konca XVIII. stoletja). O ožji redakciji mi je leta 1974, ko sva v Zenici sedela pri zajtrku v hotelu (oba sva namreč sodelovala na nekem simpoziju), dal naslednjo oceno: »Gradenaer ima ogromno znanje in vidi probleme, Đurđev daje ideje, Tadić ima pamet.« Le tako usklajen tim je lahko ustvaril delo, ki še dolgo ne bo preseženo.

Branislav Đurđev je bil primer poštenega znanstvenika, strpnega do drugače mislečih, vendar tudi kritičnega do vsega, kar ni bilo v skladu z znanstveno resnico.

Ignacij Voje

PROF. DR. JOSIP LUČIĆ

1924–1994

Nepričakovano se je pretrgala nit življenja *gosparu* prof. dr. Josipu Lučiću, ko se je 3. decembra 1994 mudil v svojem dragem Dubrovniku, kjer je iskal nove pobude za svoje raziskovalno delo. Bil je eden redkih hrvaških zgodovinarjev, ki je vse svoje življenjsko delo posvetil proučevanju dubrovniške preteklosti.

Prof. dr. Josip Lučić se je rodil 1. julija 1924 v Poličniku pri Zadru, vendar je njegov rod izhajal iz Župe pri Dubrovniku. To je bilo odločilno za življenjsko pot pokojnega Joze. Starši so se pozneje ustalili v Dubrovniku, kjer je Josip obiskoval klasično gimnazijo. Zgodovino je študiral na Filozofski fakulteti v Zagrebu in kot dopolnilni študij tudi klasično filologijo. Po diplomu leta 1952 je postal asistent na katedri za srednjeveško hrvaško zgodovino. Univerzitetne kariere kljub visoki strokovni usposobljenosti ni nadaljeval, ampak je od leta 1958 do 1972 poučeval zgodovino na raznih gimnazijah v Zagrebu. Kasneje se je odločil za znanstveno kariero in postal znanstveni sodelavec, pozneje svetnik na Odjelu za hrvaško povijest Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Doktoriral je leta 1964 iz teme *Ekonomsko društveni odnosi u dubrovačkoj Astaraji*. Namestitev na znanstveni instituciji mu je omogočila, da se je z vso predanostjo in z vsem srcem posvetil proučevanju davne preteklosti srednjeveškega Dubrovnika. Habilitiral se je tudi kot univerzitetni učitelj in predaval na podiplomskem študiju v Zadru in Dubrovniku.

Opus Lučićevih samostojnih publikacij, razprav, člankov, ocen in izdaj virov je izredno obsežen in bogat. Razprave in članki so raztreseni po raznih revijah in zbornikih. Nekatere